

เกลียด/โกรธ/กลัว: ความรุนแรงทางเพศ/เพศสภาพในพื้นที่ออนไลน์

ชลิตาภรณ์ สงสัมพันธ์

พื้นที่ - เสรีภาพ การมีส่วนร่วม และความรุนแรง

การขยายตัวของ การเข้าถึงและการใช้งานอินเทอร์เน็ตโดยประชาชนในหลายสังคมถูกมองในทางบวกหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา การเข้าถึงข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ การบันเทิง ไปจนถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง พื้นที่ออนไลน์กลายเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ของผู้คน ทำให้คนมากมายได้ร่วมกันคิดใคร่ครวญ จัดวางประเด็น ผลักดัน และต่อรองเรื่องที่กระทบต่อชีวิตทางสังคมของพวกเขาและความเชื่อ ความเห็น ค่านิยม และวิถีชีวิตหลายรูปแบบที่ไม่มีที่ทางหรือถูกเบียดขับจากการนำเสนอและมีส่วนร่วมในอาณาบริเวณอื่น ได้อาศัยพื้นที่ออนไลน์ในการเสริมสร้างความตระหนักรู้ กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็น และผลักดันนโยบายและบริการสาธารณะของรัฐ

แต่พื้นที่ออนไลน์ก็กลายเป็นอาณาบริเวณในการกระจายความเกลียดชังและความรุนแรงที่กระทบต่อสุขภาพของคนมากมายหลายกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในพื้นที่ออนไลน์สะท้อนอคติและความเกลียดชัง เช่น ความรังเกียจคนต่างสีผิว ต่างวัฒนธรรม และต่างเพศสภาพ ที่สะท้อนผ่านการสื่อสารเพื่อดูหมิ่นเหยียดหยาม ลดทอนความเป็นมนุษย์ สร้างความอับอาย และทำร้ายอารมณ์และจิตวิญญาณของคนที่เป็นเป้าหมาย ช่องทางสื่อสารที่รวดเร็วประกอบกับสภาพนิรนามทำให้คนหลายกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้โดยไม่ถูกจำกัดโดยข้อห้ามหลายประการของการสื่อสารในโลกทางสังคมออนไลน์ พื้นที่ออนไลน์ยังขยายการเข้าถึงชีวิตและกิจกรรมของผู้อื่นที่กลายเป็นการเพิ่มโอกาสในการใช้ความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะความรุนแรงที่เชื่อมโยงกับเพศสภาพและเพศวิถี เช่น cyber-bullying and harassment cyberstalking และการเผยแพร่ภาพร่างกายหรือกิจกรรมทางเพศเพื่อประจานและสร้างความอับอายให้ผู้ถูกระทำ รวมไปถึงการข่มขู่ดูหมิ่นในทางเพศ เป็นต้น

ความรุนแรงทางเพศหลายรูปแบบได้เคลื่อนไปอาศัยพื้นที่ออนไลน์ในการทำร้ายรังแกผู้คน แต่การศึกษาแบบความรุนแรงในโลกออนไลน์ยังจำกัดอยู่กับเด็กและวัยรุ่น

เพศสภาพ/เพศวิถีและความรุนแรงออนไลน์

ภาพรวมของความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ออนไลน์พบแบบแผนที่เชื่อมโยงกับเพศสภาพ โดยผู้ถูกระทำความรุนแรงออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นคนเพศสภาพหญิง และผู้กระทำจำนวนมากเป็นคนเพศสภาพชาย การลวนลามข่มขู่ที่มีนัยทางเพศโดยวาจาเพื่อให้เกิดความอับอายและหวาดกลัว การขู่ว่าจะข่มขืน/บังคับเรื่องเพศ ไปจนถึงการนำเสนอภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหวเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เป็นตัวอย่างของรูปแบบความรุนแรงที่คนเพศสภาพหญิงมากมายเผชิญ ความรุนแรงที่เชื่อมโยงกับเพศสภาพไม่ได้จำกัดอยู่กับเพศสภาพของผู้กระทำและผู้ถูกระทำ แต่เป็นเรื่องของการใช้ค่านิยมและมาตรฐานความถูกต้องเหมาะสมเชิงพฤติกรรมและวิถีชีวิตตามเพศสภาพมาใช้เพื่อประณามหยามเหยียดผู้อื่น รวมไปถึงการเชื่อมโยงกตিকাและความคาดหวังในเรื่องเพศเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

การทำความเข้าใจความรุนแรงในพื้นที่ออนไลน์จึงต้องพิจารณาว่าระบบสองเพศสภาพที่ไม่เท่าเทียมและกรอบกตিকাเรื่องเพศที่กำหนดบทบาทและมาตรฐานทางเพศที่แตกต่างระหว่างชายหญิง หลอเลี้ยวและส่งผลกระทบต่อความรุนแรงอย่างไร รูปแบบความรุนแรงในพื้นที่ออนไลน์จำนวนไม่น้อยเป็นการประณามคนที่มีความพฤติกรรมและวิถีชีวิตไม่สอดคล้องกับเกณฑ์ความถูกต้องทางเพศและเพศสภาพที่พึงกระทำและอีกหลายรูปแบบเชื่อมโยงกับฐานคิดว่าด้วยพฤติกรรมทางเพศของคนแต่ละเพศสภาพ คนเพศสภาพหญิงถูกตำหนิประณามโดยการบอกว่าพวกเขอบกพร่องในแง่มุมสำคัญของความเป็นหญิง เช่นความสวยงามทาง

ร่างกาย ความอ่อนโยนแบบแม่ และประพุดิตนอยู่ในกรอบความถูกต้องเรื่องเพศ แม้ว่าความเป็นชายจะถูกหยิบยกมาใช้เพื่อโจมตีคนเพศสภาพชายด้วยเช่นกัน แต่มาตรฐานเรื่องเพศต่างระดับทำให้ผลกระทบของการใช้เรื่องเพศสภาพและเพศวิถีเพื่อทำร้ายผู้บนพื้นที่ออนไลน์แตกต่างกันได้สำหรับคนสองเพศสภาพ

เพศสภาพและเพศวิถีเป็นเครื่องมือในการกระทำความรุนแรงในพื้นที่ออนไลน์ แต่คนทั้งสองเพศสภาพก็สามารถใช้เพศสภาพเพื่อสนองประโยชน์ของตนเอง เช่นการบอกว่าความรุนแรงหรือความไม่เป็นธรรมที่เผชิญอยู่เป็นการคุกคามทางเพศ เป็นต้น

งานวิจัยนี้เลือกตรวจสอบวิเคราะห์กรณีความรุนแรงทางเพศที่ผู้ถูกระทำเป็นนักการเมืองหรือนักกิจกรรมทางการเมืองในช่วงปี ค.ศ. 2019 ถึงครึ่งปีแรกของ ค.ศ.2020 การเลือกศึกษาโดยจำกัดอยู่กลุ่มคนเป็นเพราะความจำกัดของระยะเวลาในการศึกษา และคนทั้งสองกลุ่มโดยเฉพาะเพศสภาพหญิงถูกระทำความรุนแรงหลายรูปแบบในสังคมต่าง ๆ ในฐานะบุคคลสาธารณะที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวเพื่อสันคลอนกลุ่มผู้ครองอำนาจรัฐหรือหรือช่วงชิงอำนาจทางการเมือง ความรุนแรงต่อผู้หญิงในการเมืองภาครัฐหรือการเมืองที่เป็นทางการถูกจัดเป็นปัญหาสำคัญระดับโลก คำถามหลักที่งานวิจัยนี้ตรวจสอบคือเพศสภาพและเพศวิถีถูกใช้เพื่อทำร้ายบุคคลสาธารณะที่เป็นหน่วยหลักในการศึกษาอย่างไร

การศึกษามุ่งพิจารณาปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่สื่อสังคม (social media) ได้แก่ Twitter และ Facebook ประกอบกับการระดมสมองผู้คนที่เกี่ยวข้องและผู้ได้รับผลกระทบเพื่อจะทำความเข้าใจการมองประเด็น การตีความสถานการณ์ และวิธีการจัดการ กรณีหรือประเด็นแลกเปลี่ยนโต้เถียงจำนวนหนึ่งที่สะท้อนความรุนแรงบนฐานเพศสภาพ/เพศวิถีถูกเลือกมาทำความเข้าใจการจัดกรอบประเด็น การโต้เถียง แสดงความเห็น และปฏิสัมพันธ์ของผู้คน เพื่อจะดูว่าประเด็นที่ได้รับความสนใจเหล่านี้สะท้อนการใช้เรื่องเพศและเพศสภาพเพื่อกระทำความรุนแรงอย่างไร

กรณีศึกษา - ความเป็นหญิง/ความเป็นชาย กรอบกติกาเรื่องเพศ และความรุนแรง

การสื่อสารและแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับนักการเมืองและนักกิจกรรมที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษาสะท้อนการหยิบยกแง่มุมเรื่องเพศสภาพและเพศวิถีเป็นเครื่องมือในการผลักดันประเด็นและการโจมตีฝ่ายตรงข้ามหรือผู้เห็นต่างทางการเมืองดังนี้

- **ร่างกาย ความงาม และความเป็นหญิง**

นักการเมืองและบุคคลสาธารณะเพศสภาพหญิงถูกกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับลักษณะทางร่างกาย การแต่งกาย เสื้อผ้าหน้าผม ในขณะที่นักการเมืองเพศสภาพชายไม่ถูกตัดสินจากรูปลักษณ์และการแต่งกายในลักษณะเดียวกัน การมองเช่นนี้สะท้อนการเชื่อมโยงเรื่องความสวยงามในฐานะองค์ประกอบหลักของความเป็นหญิง ผู้หญิงถูกตัดสินคุณค่าจากความสวยงามทางกายของพวกเธอ การโต้เถียงเกี่ยวกับนักการเมืองและนักกิจกรรมเพศสภาพหญิงจึงวนเวียนอยู่กับเรื่องความสวยหรือไม่สวยของพวกเธอ และการพยายามจะนำเสนอภาพของนักการเมืองหญิงที่ตนเองไม่ชอบหรือถูกจัดว่าเป็น “ฝ่ายตรงข้าม” ว่าน่าเกลียดเพื่อลดทอนคุณค่าและความน่าเชื่อถือของพวกเธอ

นักการเมืองหญิงบางคนที่เป็นกรณีศึกษาได้อาศัยเรื่องการแต่งกายเป็นประเด็นในการนำเสนอเรื่องเพศสภาพและมาตรฐานต่างระดับทางเพศระหว่างชายหญิง

- **เรื่องเพศ “นอกกรอบ”**

ประเด็นโจมตีหลักอีกเรื่องหนึ่งที่นักการเมืองหญิงถูกโจมตีหรือใช้เพื่อโจมตีคนเพศสภาพหญิงคือพฤติกรรมทางเพศที่ถูกจัดว่าไม่เหมาะสมตามกรอบเรื่องเพศที่จำกัดความสัมพันธ์ทางเพศไว้ในสถาบันการแต่งงานแบบคู่เดียว-เมียเดียว และกำหนดว่าผู้หญิงไม่ควรยุ่งเกี่ยวหรือแสดงออกทางเพศมากนัก

นักการเมืองหญิงที่เป็นกรณีศึกษาต่างก็ถูกกล่าวหาโดยผู้อื่นและกล่าวหากันเองว่ามีความสัมพันธ์ช้อนเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศนอกสมรส หรือมักมากในกาม ในขณะที่นักการเมืองเพศสภาพชายไม่ถูกตัดสินหรือประณามในลักษณะเดียวกัน

นักการเมืองหญิงและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองเพศสภาพหญิงถูกประจานโดยการนำเสนอคลิปเรื่องเพศในที่สาธารณะของพวกเธอด้วย ประเด็นนี้ทำให้เกิดการโต้เถียงเกี่ยวกับพฤติกรรมของพวกเธอ แต่ก็มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับความถูกต้องเหมาะสมของการนำเสนอเรื่องเพศของบุคคลสาธารณะในลักษณะนี้ด้วย

- *การข่มขู่จะใช้ความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ออฟไลน์*

คนจำนวนหนึ่งที่ร่วมในการโต้เถียงในประเด็นเกี่ยวกับนักการเมืองและนักเคลื่อนไหวเพศสภาพหญิงขู่จะใช้ความรุนแรงทางเพศกับพวกเธอ เช่นการข่มขืนและบังคับร่วมเพศ

- *เพศสภาพในฐานะเครื่องมือทางการเมือง*

เรื่องเพศและเพศสภาพถูกใช้เพื่อเป็นอาวุธทางการเมืองเพื่อทำร้ายและลดทอนความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง กรณีศึกษาทำให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นทั้งผู้โจมตีและผู้ถูกโจมตีโดยประเด็นเพศสภาพ การตั้งข้อสังเกตว่าการวิพากษ์วิจารณ์บางเรื่องเป็นการคุกคามทางเพศหรือสะท้อนอคติในทางเพศก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่บุคคลสาธารณะใช้ในการโต้ตอบการโจมตีของผู้อื่น

- *การแบ่งปันประสบการณ์ส่วนตัว*

การโต้เถียงแลกเปลี่ยนเมื่อบุคคลสาธารณะถูกวิจารณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับเพศสภาพ เช่นการแต่งกายหรือความรุนแรงในความสัมพันธ์ส่วนตัว ได้กลายเป็นโอกาสให้คนเพศสภาพหญิงจำนวนหนึ่งได้บอกเล่าประสบการณ์ของพวกเธอ ทำให้เห็นภาพของอคติและความรุนแรงทางเพศในหลายแง่มุมในสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น

- *รัฐกับความรุนแรงทางเพศออนไลน์*

นักการเมืองและนักกิจกรรมหญิง รวมทั้งผู้ที่แลกเปลี่ยนความเห็นในพื้นที่ออนไลน์จำนวนหนึ่ง ตั้งข้อสังเกตหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับบทบาทและความเกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐในการโจมตีนักการเมืองหญิงในเรื่องเพศในพื้นที่ออนไลน์

นักการเมืองและนักกิจกรรมเพศสภาพหญิงกล่าวถึงความหวาดกลัวและความโกรธเมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศออนไลน์

ข้อเสนอว่าด้วยการจัดการ

- นักการเมืองและนักการเมืองหญิงที่เป็นกรณีศึกษาบางคนเห็นว่าการเจียบเฉยต่อประเด็นไม่ได้เป็นการแก้ปัญหา แต่เรียกร้องให้มีการโต้เถียงและนำเสนอประเด็นเพื่อให้คนในสังคมได้เห็นอคติและการแสดงความรุนแรงในทางเพศ โดยนักการเมืองควรร่วมกันพูดถึงประเด็นดังกล่าวโดยไม่แบ่งแยกพรรค
- พรรคการเมืองในประเทศไทยควรมีแนวทางว่าไม่ยอมรับการใช้ความรุนแรงทางเพศโดยคนในพรรค
- สื่อมวลชนและประชาชนในฐานะแนวร่วมเพื่อการนำเสนอประเด็นความรุนแรงในพื้นที่ออนไลน์

ความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ออนไลน์ไม่ใช่เรื่องความบังเอิญแต่สะท้อนแบบแผนความสัมพันธ์เชิงเพศสภาพในสังคม เป็นการกระทำที่มีเป้าหมายเพื่อผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำในระบบสองเพศสภาพ ความเกลียดชังและดูหมิ่นคนเพศสภาพหญิง การชี้ชวนให้คนในสังคมมองเห็นความรุนแรงรูปแบบนี้และร่วมกันตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องนี้ในพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์มีความสำคัญต่อการจัดการกับความรุนแรงร่วมกัน